

“KORUYUCU”

Dünyada artan nüfusun en büyük etkileri kentler üzerinde izlenmektedir. Dünya üzerinde tüm canlıların hayatlarını ve devamlılığını etkileyen küresel iklim değişikliği artan nüfus ve azalan kaynaklar nedeniyle ivme kazanmıştır. Söz konusu bu gelişme ile birlikte yapıllı çevre yeni ihtiyaçlarını karşılamak için kır çeperine doğru gelişmeye başlamış ve tarım ve orman arazilerini tehdit eder duruma gelmiştir. Kent ve kır arasında oluşan bu tehdit ortamı dikkatleri ekolojik ayak izi kavramına çekmektedir. Bu kavram ile birlikte kent sağlığı ve peyzaj sağlığının birbiri ile ilişkisinin tanımlanmasının önemi ortaya çıkmıştır. Kent sağlığını korumak için peyzaj sağlığını muhafaza etmek, bu doğrultuda kır ve kent de dahil olmak üzere tüm açık alanlarının korunmasına yönelik bütüncül eylem planlanması gerekmektedir.

Kent ve kır arasındaki mekânsal çatışmalar pek çok önemli sorunları gündeme getirmiştir. Bu sorunlardan biri de gıda temini ve gıda güvenliği konusudur. 2050 yılında 9 milyara ulaşacağı ön görülen ve %80' i kentlerde yaşayacak dünya nüfusunun büyüme eğilimi tarımı tehdit eden önemli bir faktör olarak yorumlansa da gerçekte tarımın ekonomi sektöründeki oranının düşmesi, tarım kültüründen uzaklaşılması, geleneksel tarımsal becerilerin yitirilmesi, iklim değişikliği, çölleşme, toprakların giderek verimsizleşmesi, toprak kaybı, tarımdaki girdilerin (ilaç, gübre) toprağı fakirleştirmesi, sel baskınlarının artması, çiftçilerin gelirlerinin düşmesi ve rant baskısıyla kırsal toprağın azalması tarımın en birincil tehdit unsurlarıdır. Artan nüfusu besleyecek olan kır korumak için birincil tehdit unsurlarını indirgemek hayati önem taşımaktadır.

Kent ve kır arasındaki ayrımın önemli bir bileşeni olarak tarımın görülmesi kentsel kırsal zıtlıkların gündelik yaşama kadar inmesine neden olmaktadır. Kentlinin kırdan uzakta geçen gündelik hayatı, tarım kültürüne dayanan özünden uzaklaşmasına ve üretim sürecinin bilincinde olmadığı bir tüketim süreci içerisine hapsolmesine neden olur. Koruma için gereken farkındalık bu noktada eksik kalmakta, temas edilmeyen yer' e karşı koruma bilinci gelişmemektedir. Bireye aşılacak istenen koruma bilinci; bireyin korunması istenen yer ile bağ kurmasına, yer' e temas etmesine ve kurduğu bu ilişki sayesinde yer' e karşı aidiyet duygusu geliştirmesine bağlıdır. Kenti besleyen kır korumak için 1.si kent ölçeğinde planlama ve karar alımı; 2.si ise kentli ölçeğinde bu koruma bilinç gelişimi gereklidir.

Sağlıklı bir kentte yaşamaya devam etmek için nesilden nesile aktarılacak, bilgi-deneyim ve farkındalığa ihtiyaç vardır. Çocuklar bu aktarım sürecinin kilit taşıdır. Günümüz

çocukların teknoloji bağımlılığının getirdiği sanal dünya ve bunun sonucu tamamen yanılmış dünya algılarının düzelmesi, çevre bilinç ve sorumluluk duygusunun oluşturulması ve bunun sürdürülebilirliğinin sağlanması için, çocukların erken çocukluk yaşlarını doğayla etkileşim içinde geçirmeleri gerekmektedir. Olivelo tam da yukarıda bahsi geçen tüm sorunların ortak payda çözümünde yer alacak potansiyele sahiptir.

MAKRO YAKLAŞIM

Havza ölçeğinde arazi kullanımı örtüsü incelendiğinde, tarım alanları kategorisi ve orman ve yarı doğal alanlar kategorisi yıllara göre azalış gösterirken yapay yüzeyler kategorisi yıllar içerisinde artmaktadır. Tarım alanları 1988 ve 2019 yılları arasında yılda ortalama olarak 9,74 km² azalmakta iken 1988 ve 2019 yılları arasında yapay yüzeylerde yaşanan 1 km²'lik artış tarım alanlarının 0,92 km² ve orman ve yarı doğal alanların 0,8 km² azalmasına neden olmaktadır. Araştırma alanında arazi örtüsü değişimi genel olarak değerlendirildiğinde tarım alanlarının en fazla kaybolan/dönüşen arazi kullanım kategorisi olduğu, orman ve yarı doğal alanlar kategorisinin ise tüm peyzajdaki temsil gücü en yüksek (%50'nin üzeri) kategori olduğu ancak bu değişim trendi devam ederse gelecek 30 yıl içerisinde tüm peyzajdaki temsil gücünün %50'nin altına düşeceği gözlenmektedir. (Bkz. Rapor)

ALAN KULLANIMLARI

İzmir kent sınırları içerisinde farklı alan kullanımalarının dağılımlarına bakılmış, kent ölçeğinde mevcut durum lekesi oluşturulmuştur. Tarım ve orman arazileri bu desenin en büyük bölümünü oluşturmaktadır.

ROTALAR

Olivelo ölçeğinde önerilen rotalar için yarımada çeperi içerisindeki mevcut rotalara çıkarılmış, Eurovelo başta olmak üzere yerel bisiklet rotası, zeytin rotası, bağ rotası, kuş rotası ve doğa rotaları analiz edilmiştir.

FİZİKSEL HAVZA STRATEJİSİ

MEVCUT VE SİMÜLASYONLAR

İzmir kent ölçeğinde çok zamanlı uydu görüntüleri kullanılarak kentsel büyüme eğilimi çok zamanlı olarak ortaya konulmuş, kentsel büyüme yönü ve şiddeti belirlenmiş ve kentsel ayak izi hesaplanmıştır. Bu ölçekte ayrıca kente ait nüfus verileri kullanılarak nüfus değişimi belirlenmiş ve 2050 yılı için nüfus projeksiyonu oluşturulmuştur.

İzmir kentine ilişkin yapılan analizler sonucunda kentin kent merkezine 8 km'den sonra tüm yönlerde doğru saçaklanarak geliştiği ve kentin merkezden 10 km sonra doğu istikametinde, 16 km sonra güney istikametinde, 14 km sonra batı istikametinde ve 24 km sonra kuzey istikametinde çizgisel olarak geliştiği (ribbon development) gözlenmektedir. Ayrıca yıllar içerisinde kentin ilk 6 km'sinde boşluk doldurmalı bir büyüme eğilime sahip olduğu, 6 km ile 8 km arasında kentsel uzantıda büyüme eğiliminde olduğu ve 8 km'den sonra sıçramalı bir şekilde büyüdüğü tespit edilmiştir. Kentin gelişme yönüne ilişkin grafik incelendiğinde kentin Güneybatı ve Kuzeydoğu yönleri dışında hemen tüm yönlerde doğru geliştiği; ayrıca yıllar içerisinde kentin geometrik merkezinin 8 km Güney istikametine kaydığı tespit edilmiştir.

İzmir kenti için hesaplanan kentsel ayak izi ve peyzaj deseni birlikte değerlendirildiğinde, 2019 yılında kentsel alanlar (yapay yüzeyler) toplamının 625,88 km² olmasına karşın kentin etkilediği alanın (ki bu kentsel ayak izine denk gelmektedir) 1812, 68 km² karşılık geldiği hesaplanmıştır. Buna göre kentsel alan kendi kapladığı alandan yaklaşık 2,9 kat daha büyük bir alanı etkilemektedir. Nüfus; kente ilişkin nüfus değişimleri incelendiğinde 1990 yılında 2.694.970 kişi olan kent nüfusunun 2019 yılında %253 artarak 4.367.251 kişiye ulaştığı gözlenmektedir (Bkz. Rapor). Bu yıllar arasında İzmir'de ortalama yıllık kentsel nüfus artışı hızı %4 civarında gerçekleşerek ve Türkiye'nin nüfus artış hızından daha yüksek bir seviyede gerçekleşmektedir.

Kentsel büyüme eğilimi ve nüfus büyüme eğiliminin benzer şekilde devam etmesi durumunda 30 yıl içerisinde (2050 yılında) nüfus 5.714.019 kişiye ulaşacak, kentsel alan 827,78 km²'lik bir yüzeye yayılacak ve kentsel ayak izi yaklaşık 2400 km²'ye ulaşarak tüm peyzaj alanı içerisindeki en baskın ikinci kullanım durumuna gelecek ve sonraki 10 yılda tüm peyzajdaki en baskın kategori olacaktır. (Bkz. Rapor)

SENTEZ

Yeşil kuşak, kentsel kırsal ilişkinin ekosistem ve habitat lehine olmasını sağlayan, arazi kullanım planlamasında kullanılan mekânsal bir politikadır/stratejidir. Yeşil kuşak mekânsal strateji yaklaşımı kentsel yayılmayı önlemek, tarımsal alanları korumak, rekreasyon olanağı sağlamak, iklimi düzenlemek ve küresel sorunlara (iklim değişikliği, güvenli gıdaya ulaşmak gibi) yanıt bulmak gibi hedefler barındırmaktadır. Bu projede yeşil kuşak tanımlamasının ana çerçevesi belirli bir karaktere sahip bir alanı korumak ve bu alan çevresindeki rotalarla yeşil yol ilişkisi geliştirmek ve yaban hayatının güvenli geçişini (ekolojik köprüler aracılığıyla) sağlamaktır. Ayrıca peyzaj planlama ve peyzaj tasarım ilişkisi selliliğinin sürdürülebilirlik ile teması yeşil kuşak yaklaşımı ile sağlanmıştır. Projede yeşil kuşak söylemi üç ifade/aksiyom ile desteklenmektedir: **Her şey birbirine bağlıdır, her şey değişir, hep birlikte varız.**

ÇÖZÜM: KORUYUCU

“Koruyucu” zeytin ağaçlarının belirlenmiş kurallar çerçevesinde sahiplendirilme fikrine dayandığı, her zeytin ağacının bir koruyucu ailesi olduğu sistemdir. Bireye aşılacak istenen koruma bilinci, Olivelo alanında bireyin “koruyucu” olarak aldığı sorumluluk ve içerisinde dahil olduğu üretim sürecinin farkındalığı ile gelişecektir. Olivelo alanında yer alan 4795 Erkence zeytin ağacı, minimum 4795 tane bireyin ve/veya ailenin sesi ve teması olacaktır.

KORUMA TAMPONU İÇİN FARKINDALIK BAĞLACI “OLİVELO ÖRNEĞİ “

SİSTEM DÖNGÜSÜ VE KORUYUCULAR

Alanda yer alan Erkence Zeytini (Hurma zeytin), Olivelo’ nun marka değerini oluşturacak ve katma değer yaratacak niteliktedir. İlk adım olarak bu değer üzerinden bir marka yaratılarak kurumsal kimliğinin oluşturulması planlanmıştır.

Ege kimliğinde ve kültüründe yer alan zeytin, alanda yaşayarak öğrenmenin aracı olacaktır.

Olivelo, bireyin koruyucu olarak zeytin üretim sürecine dahil olacağı, yerel halkın koruyucuya deneyim paylaşacağı, kolektif bir yaşam-paylaşım ve etkileşim alanı kurgusudur.

Ağaç sahiplendirme sistemi; üretim sürecine aktif olarak dahil olmayı, yerel üretim deneyimlerini paylaşmayı ve kendi ürettiği ürünü tüketmeyi isteyenleri bir araya getirir.

“Koruyucu” üyeliği, Web-app ara yüzü üzerinden veya Olivelo alanındaki talep noktalarından üyelik sözleşmesinin imzalanması ve ağaç bedelinin ödenmesi ile başlar. Sahiplenilen ağaçtan elde edilen yıllık ürün koruyucunun kendi hasadıdır. Zeytin yetiştiriciliğini bilmeyen koruyucuya yerel halk tarafından eğitimler verilir, yerelin eğitici olduğu bir eğitim kurgusu sistem içerisinde yer alır.

Yıl içerisinde çeşitli dönemlerde sahiplendiği ağacın bakımını üstlenen koruyucu (Budama, Bakım ve Hasat Dönemi) alana gelerek, üretim sürecine, hasadına ve etkinliğine dahil olacaktır.

App (Uygulama); kullanıcıların tüm süreci uzaktan takip edebileceği, etkinlik takvimi ve zeytin döngüsünü görebileceği ve bu döngü içerisindeki faaliyetleri planlayacağı, farklı kullanıcılar ile deneyim paylaşacağı, atölye eğitimlerini organize edeceği bir ara yüz olarak faaliyet gösterecektir. Önerilen koruyucu sistem ile 57 hektarlık bir alanın ekonomik, sosyolojik ve ekolojik olarak sürdürülebilirliği sağlanacaktır.

Uzun soluklu bir kalkınma modeli önerisi olan koruyucu; aracının olmadığı bir gıdaya ulaşım süreci ve ekonomik anlamda aracının yer almadığı bir son tüketim fırsattır. Olivelo gibi kentin kıra baskı yaptığı benzer alanlarda da uygulanabilecek bu sistem, her alt alan özelinde alan içerisinde yer alan tarım ürününe göre şekillenir. Olivelo’ da Erkence Zeytin üzerinden kurgulanan sistem başka bir alanda yerini Mandalina veya Üzüm’e bırakabilir.

Alanda yer alan zeytin ağaçlarının bir bölümü (yaklaşık olarak %15) kurulması önerilen kooperatife rezerv edilmiş, “Herkesin Ağacı” adı ile isimlendirilmiştir. Koruyucusu olmayan bu ağaçlar ile, alanı ziyaret eden yerli-yabancı turistler gönüllü olarak üretim deneyimine dahil olacaklardır. Bu rezerv ağaçlardan elde edilecek zeytin ve zeytinyağı tadım alanlarında ziyaretçilere sunulacak, ayrıca Olivelo markası altında satışı yapılara gelir elde edilecektir. “Herkesin ağacı” olarak ayrılan ağaçların bakımları için yerel halk çalışacak, ekonomik olarak yerelde kalkınma sağlanacaktır.

"Bireye aşılacak istenen koruma bilinci; bireyin korunması istenen yer ile bağ kurmasına, yer' e temas etmesine ve kurduğu bu ilişki sayesinde yer' e karşı aidiyet duygusu geliştirmesine bağlıdır." Bu çıkarım üzerinden şekillenen koruyucu fikri kent kır ara yüzünde tampon olarak çalışacak tüm tematik alanlar için referans model olacaktır.

Yerel ürün odaklı girişimcilik: Olivelo alanında yetişen zeytin ağaçlarında elde edilen, zeytin, zeytin yaprakları ve çiçeklerinden yerel halk katılımı ile ürünler üretilmesi planlanmakta, yerelin ekonomik ve sosyolojik kalkınması teşvik edilmektedir. Olivelo markası adı altında satılacak ürünler ile bölge halkına ekonomik gelir sağlanacaktır.

Öğrenen Bölge olarak Yarımada: Proje tasarım kararları doğrultusunda hem yerel halkı hem bu alanda ağaç sahiplenmiş olan insanlar hem de dönemsel etkinliklere katılan insanlarla birlikte kadim zeytin yetiştiriciliği kültürü hakkında bilgi sahibi olma ve bu bilgiyi nesiller arası aktarabilme gibi olanaklar sağlanmıştır.

Eurovelo: Tanıtıcı Rota.

GENEL TASARIM YAKLAŞIMI

Alan karakterinin analizinde mevcut dokunun dolu-boşu çalışılmış; ağaç karakterleri üzerinden çalışılan dolu-boşu tasarımın temel altlığını oluşturmuştur. Alanın dolu-boşunu ağaçlar ve bitkiler üzerinden okumak; ağaçların mekân yaratma potansiyellerini ortaya çıkardı. Yatay ve dikey elemanların bir arada olma durumu üzerinden kurgulanan açık alan tasarımında ağaçlar, birer yapısal öge olarak mekânın temel kodunu oluşturdu. Alan geneli, minimum müdahale ile maksimum kullanıcı dönüşümüne izin verecek şekilde tasarım izleri ile planlandı. Örneğin, iki ağaç arasına gerilen bir kumaş konforlu bir açık alan sağlamak için yeterli olacaktır.

Peyzaj karakterleri; canlılar için habitat ve fayda sağlayan ekolojik peyzajlar, deneyim üzerinden şekillenen üretken peyzajlar, rekreatif ve spor faaliyetlerini içeren aktivite peyzajları ve sosyal ve çevresel sorunlara çözümü içeren yeşil altyapı peyzajıdır.

Alan içerisinde kullanıcı deneyimi ile şekillenmiş mevcut patika yollar korunarak, geliştirilmiştir. Orta omurga boyunca mevcuttaki vadi tabanının sağladığı avantajlar göz önüne alınarak (rüzgâr kontrolü, su yatağındaki bitki çeşitliliği vb.) insan hareketi vadi tabanında tasarlanan omurgaya yönlendirilmiştir. Sırtlarda rüzgâr durumu referansı ile zeytin ağaçlandırılması yapılması planlanmıştır. Yeni önerilen yol tasarımında su akışları

dikkate alınmış ve yol kenarında su toplama alanları tasarlanmıştır. Bu alanlar bioswale kesitinde çalıştırılmış, zengin bir bitkisel doku elde edilmiştir. Suyun verimli hale getirdiği toprak katmanında yenilebilir bitkiler, aroma terapi bitkileri gibi iyi gıda rotaları oluşturulmuştur.

'Kurda, kuşa, aşa' Anadolu'daki üretim kültürü- Kadim Üretim Havzaları ekinde de belirtildiği gibi Anadolu Üretim Kültürü'nde süregelmiş olan bir alana yapılan müdahale sadece yerel halk sadece kendi ürününü değil toprakla etkileşimde bulunduğu alanda bulunan ya da uğrayan tüm canlıları düşünülerek yapılmıştır. Buradan yola çıkarak Koruyucu konsepti adı altında geliştirilmiş olan projede alanda yaşamını sürdüren ve tasarım kararları doğrultusunda alana gelecek olan canlıların mutual bir yaşam sürdürebilmesi için alanda çeşitli ekolojik müdahalelerde bulunulmuştur. Özellikle yüzey suyunu toplayarak oluşturulan bioswale alanları bunun için en iyi göstergedir

Ortak yaşamın en önemli paydasında insanın temas ettiği yapısal öğelerde (seyir terasları, toplama üniteleri, oturma birimleri vb) doğal yaşam içerisinde yer alan hayvanların barınmalarına yönelik kovuklar, beslenmeleri için yemek bırakma alanları tasarlanmıştır.

Alan genelinde yönlendirme sağlayacak farklı temalara kılavuzluk edecek ahşap direk alan belirteçleri tasarlanmıştır.

Tüm mimari program yere hafifçe dokunur ve mevcut topografyaya uyum sağlar.

YÖNETİM PLANI

SÜRDÜRÜLEBİLİR SOSYOLOJİK+EKONOMİK+EKOLOJİK

Kent ile kır ara yüzünde yer alan Olivelo' nun Erkence Zeytin değeri ile markalaşması önerilmektedir. Geliştirilen tasarım programında ilk adım, Erkence zeytinin tescilinin yapılması ve Olivelo markasının alınarak kurumsal kimliğinin oluşturulmasıdır. İkinci adım Olivelo' da planlanan sürecin tanıtımı, reklamı ve Koruyucu sistemin halka anlatılması için İzmir kent merkezinde yoğun olarak kullanılan açık alanlarda pitstop duraklar oluşturulmasıdır. Kentlinin kırsal ile ilk temas ara yüzü olan pitstop durakları, kırdan gelen doğanın kente yayılmasına aracı olacaktır. Bu adımda alanda yer alan zeytin ağaçlarının verileri üzerinden bir uygulama ara yüzü tasarımı ile bireylerin Koruyucu olmaları sağlanacaktır. Sahiplenme ile elde edilecek gelir alanın ilk servis birimlerinin yapılması döngüsünü başlatacaktır. Alanın yönetimi için ihtiyaç duyulan gelirin elde edilmesi için mevcut zeytin ağaçlarının bir bölümü (yaklaşık %15 oranı) kooperatife tahsis edilecektir.

Bu ağaçlar herkesin ağacı adı ile anılacak, tadım atölyelerinde elde edilen ürünlerin bir bölümü ziyaretçilere ikram edilecek, kalanının satışı Olivelo markası altında yapılacaktır. Farklı hediyelik ürün grupları tasarımı yerel halk ile birlikte yapılacak, satışından elde edilen gelir, yerel ekonomiye katkı sağlayacaktır. Alan içerisinde oluşturulan bazı fonksiyon alanları örneğin seyir terası, iskele gibi sosyal sorumluluk kapsamında derneklere tahsis edilecektir. Üçüncü adımda elde edilen gelirler doğrultusunda alanda ihtiyaç duyulan rekreatif faaliyetlerin mekanları üretilecek aynı zamanda sürdürülebilir üretim ve verim artışı için ihtiyaç duyulan, yağmur suyu göleti, titreşim rezonatlı rüzgâr tribünü yatırımları gerçekleştirilecektir. Eurovelo, uluslararası bisiklet ağı bu alanın tanıtımı ve reklamı için büyük fırsat oluşturmaktadır. Alan çeperindeki rotaların potansiyeli ve Olivelo birleştiğinde, bisikletli için kişiselleştirilmiş (bireyin kendi isteği doğrultusunda şekillenmiş) deneyim fırsatları sunacaktır. 4.adımda alana yeni Erkence zeytin fidanlarının dikiminin yapılması ve bu fidanların da koruyucu sistem dahilinde sahiplendirilmesine yönelik olarak devam edecektir.

ATIK SENARYOSU

SIFIR ATIK

Sıfır atık politikasının benimsendiği tasarım anlayışıyla oluşturulan ortak yaşam alanında atık oluşumunun en aza indirgenmesi ve oluşan atıkların maksimum düzeyde geri dönüştürülebilir olması öngörülmüştür.

Kendi içerisinde yetebilir bir alan olması hedeflenen Olivelo için yağmur suları toplanmış, biyolojik göletler oluşturulmuştur. Alandaki yüzey akışlarından elde edilen yağmur sularının toplandığı biyolojik göletlerde bioswale oluşturulmuş, alanda yer alan canlılar için su kaynağı elde edilmiştir.

Kuşlara zarar vermeyen titreşim rezonatlı rüzgâr türbinleri ile alandaki enerji ihtiyacının karşılanması planlanmıştır. Alan genelinde gündüz güneş enerjisini toplayıp gece yansıtan fosforik pigment boyalı aydınlatma çubukları kullanılarak pasif aydınlatma yapılmıştır. Alandaki katı atıkların geri dönüşüm kutularında toplanması planlanmış, cam-kâğıt-metal atıklarının atölyelerde değerlendirilmesi önerilmiştir. Organik atıkların alanda gübre olarak değerlendirilmesi için kompost alanlar oluşturulmuştur.

Alan genelinde insan teması olan mobilyalarda ortak yaşamda hayvanların ihtiyaç duyduğu yiyecek ve suyu bırakabilecekleri alanlar oluşturulmuş, fazla gıdanın çöpe gitmesinin önüne geçilmek istenmiştir